

Branka Grbavac

ZADARSKA PLEMIĆKA OBITELJ LJUBAVAC U 14. STOLJEĆU*

Branka Grbavac
Odsjek za povijesne znanosti
ZPDZ HAZU
Zagreb

UDK 929.52Ljubavac(497.5Zadar)“13”
[32+338](497.5-3Dalmacija)“13”(091)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15.6.2015.
Prihvaćeno: 11.11.2015.

Autorica u radu na temelju objavljene i neobjavljene građe, koja se čuva u fondu Spisi zadarskih bilježnika u Državnom arhivu u Zadru, prikazuje povijest i djelovanje članova obitelji Ljubavac u zadarskoj komuni tijekom 14. stoljeća. U radu se donose biografski podaci o članovima obitelji te se raščlanjuju i njihove sačuvane oporuke.

Ključne riječi: Zadar, Dalmacija, srednji vijek, obitelj Ljubavac, politička povijest, ekonomska povijest

Zadarska plemićka obitelj Ljubavac iznjedrila je značajne predstavnike koji su tijekom ranoga novog vijeka pripadali uglednom krugu istaknutih Zadrana. Članovi ove obitelji još su tijekom 15. stoljeća aktivno sudjelovali u radu zadarskog vijeća, a u popisima stanovništva iz 16. st. navode se kao jedna od 17 zadarskih patricijskih obitelji. Najznačajniji predstavnik ove obitelji bio je povjesničar Šimun Ljubavac koji je djelovao u 17. st., te je tijekom svog života napisao nekoliko djela, od kojih je najvažnije ono u kojem je dao geografsko-povijesni prikaz zadarskog distrikta pod naslovom *Agri jadreensis illustrator. Memorie istoriche*. Šimun se često dopisivao i s ocem hrvatske historiografije Ivanom Lučićem – Luciusom iznoseći u pismima svoja razmatranja o povijesnim događajima, primjerice o hrvatskom kralju Stjepanu II. i vojnom pohodu Ladislava I. Arpadovića iz 1091. Istaknuti član obitelji bio je i njegov sin, zadarski kanonik Petar Marija, koji je 1694. postao jedan od prvih članova Akademije zanesenih (*Accademia degli Incaloriti*) osnovane radi njegovanja književnosti na latinskom, hrvatskom i talijanskom jeziku. Tijekom 18. st. članovi ove obitelji naslijedili su posjede tada izumrle patricijske obitelji Detrico te promijenili prezime u Ljubavac-Detrico. Potkraj istog stoljeća obitelj je izumrla u muškoj lozi. Usprkos ne-

* Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Izvori, priručnici i studije za hrvatsku povijest od srednjeg vijeka do dugog 19. stoljeća* (6547).

ospornoj važnosti ove obitelji u proučavanju zadarske političke, gospodarske i kulturne prošlosti, povijest obitelji Ljubavac u srednjem vijeku u hrvatskoj historiografiji ostala je gotovo potpuno nepoznata. Najviše podataka u proučavanju povijesti ove obitelji u srednjem vijeku nalazi se u spisima zadarskih bilježnika od druge polovine 14. stoljeća koji su pohranjeni u Državnom arhivu u Zadru.

Obitelj Ljubavac u povijesnim izvorima javlja se u 13. stoljeću, a potječe od skradinskih plemića. Prvi poznati član obitelji o kome imamo više sačuvanih podataka bio je Ljubavac, sin Bratodružā, (*vir nobilis civis Scardonaē Lubavac filius quondam Bratodruzzī*). U izvorima prvi put spominje se 1280., a najvjerojatnije je rođen krajem pedesetih ili početkom šezdesetih godina 13. stoljeća.¹ Iz navedenog spomena razvidno je da je Ljubavac bio skradinski građanin i najvjerojatnije pripadnik hrvatskog nižeg plemstva (možda gradokmetova – *iobagiones castrī* skradinske utvrde). Prve Ljubavčeve aktivnosti u skradinskoj komuni vezane su za obnašanje dužnosti gradskog suca koju je vršio 1294.,² dok su prvi politički koraci povezani s vladavinom i djelovanjem hrvatskih banova iz roda obitelji Šubića, bana Pavla I. i njegovog sina Mladena II. Iz sačuvanih izvora razvidno je kako je s tom hrvatskom velikaškom obitelji održavao bliske veze, tj. s njezinim najznačajnijim predstavnikom banom Pavlom I. O tome posebice svjedoči isprava sastavljena u veljači 1304., u kojoj je Ljubavac zajedno s ostalim predstavnicima grada Skradina ishodio od bana Pavla I. oslobođanje grada od svih dužnosti koje je imao prema skradinskoj utvrdi (držanja straže, obrađivanja vinograda i zemlje, nošenja vode, davanja podvoza i drugih uobičajenih službi) te dodjeljivanje građanskih sloboda. Zauzvrat su obećali banu plaćati godišnju svotu u iznosu od 2.600 libara uz obvezu da četiri puta godišnje u samostan sv. Elizabete, u kojem je boravila Stanislava, sestra bana Pavla, dovoze drvo. Ljubavac je na taj način ishodio poseban pravni položaj Skradina približivši ga na taj način ostalim dalmatinskim gradovima.³ Iz Ljubavčevog privatnog života, poznato je da je bio u braku s izvjesnom Bratoslavom te da je imao troje djece, sinove Radoslava i Jurja te kćerku Radoslavu. Kada je riječ o zemljišnim posjedima, iz isprave sastavljene 1299. vidljivo je da je posjedovao zemlju na lokalitetu *Coulaniza* te mlinove koji su se nalazili na Slapu, koje je prodao banu Pavlu po cijeni od 150 dukata.⁴

Važan izvor za proučavanje gospodarske, društvene, pravne i religiozne problematike stanovnika srednjovjekovnih dalmatinskih komuna svakako predstavljaju oporuke koje upotpunjuju sliku svakodnevnog života pojedinca u komuni i njezini distriktu. Stoga u ovom radu nezaobilazan izvor za proučavanje povijesti obite-

¹ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, prir. Tadija Smičiklas et al., 18 sv., Zagreb 1904.-1990. (dalje: CD), sv. 6, dok. 297, str. 352-354.

² *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 1-3 (dalje: Listine), prir. Šime Ljubić, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* (dalje: MSHSM), sv. 1-3, Zagreb 1868.-1872., sv. 1, dok. 265, str. 186.

³ CD 7, dok. 72, str. 76.

⁴ CD 7, dok. 289, str. 332.

lji Ljubavac su i oporuke, a kojih se na sreću ove obitelji sačuvao veći broj, što pomaže u razmatranju rodoslovlja Ljubavaca te njihovog obiteljskog razvitka, gospodarskog i društvenog položaja te njihove intimne pobožnosti. Prva poznata oporuka člana ove obitelji upravo je Ljubavčeva koju je vlastoručno sastavio u srpnju 1280. u Zadru u kući uglednog zadarskog plemića Jakova de Gaia te ju osnažio svojim osobnim pečatom i pečatom franjevačkog samostana u Zadru. Kao svjedoci oporuke navedeni su franjevci Lumbardin i Jeronim te Jakovljeva supruga Katarina. Oporuku je u listopadu 1302. godine izdao ninski kaptol u formi javne isprave.⁵ Iz oporuke je razvidno kako je Ljubavac bio tjelesno i duševno zdrav, od čega je potonje bilo i pravni preduvjet za sastavljanje oporuke. Ljubavac je vjerojatno boraveći u Zadru osjetio potrebu za pravnom regulacijom svoje imovine, kako bi na taj način spriječio, kako i sam u oporuci navodi, bilo kakve daljnje nesuglasice oko imovine. Njegova prva oporučna odredba odnosi se na postavljanje glavnih nasljednika za koje imenuje svoju djecu, sina Radoslava i kćerku Radoslavu, istaknuvši pritom da se imovina razdijeli prema odredbama statuta zadarske komune. Za izvršitelje oporuke postavio je gvardijana franjevačkog samostana u Zadru i spomenutog zadarskog plemića Jakova de Gaia. Iz oporuke doznajemo i da je kod predstojnice samostana sv. Nikole u Zadru imao deponiran novac u iznosu od 200 maraka. Sam navod novčane jedinice je vrlo zanimljiv, budući da je marka kao novčana jedinica bila u opticaju na području srednjovjekovne Slavonije.⁶ Moguće je da je Ljubavac sastavio svoju oporuku zbog toga što je odlazio na neki poslovni put koji je obuhvaćao i područje Slavonije, pa otuda i spomen njihove novčane jedinice. Ljubavac je stoga oporučno zahtijevao da se od navedenih 200 marka 200 libara preda njegovoj majci, drugih 200 njegovoj supruzi Bratoslavi, te 300 libara njegovim trima sestrama, i to svakoj po sto. U svojoj oporuci Ljubavac na stanovit način pokazuje i tendenciju prakticiranja socijalnog kršćanstva koja se očitovala u darivanju oporučnih legata pripadnicima nižih društvenih slojeva i siromašnima.⁷ Tako od deponiranih novaca, 200 libara ostavio i za potrebe siromašnih. U nastojanju da osigura što brži i lakši prelazak duše u vječni život, Ljubavac ostavlja legat od sto libara za mise koje su se trebale služiti za njegovu dušu i dušu njegovih predaka. Dio svoje imovine ostavio je i crkvenim institucijama. Tako crkvi sv. Ivana Krstitelja u Skradinu ostavlja legat u iznosu od 100 libara, dok crkvi sv. Marije oporučuje istu novčanu svotu po oporučnoj želji njegovog pokojnog oca. Izbor crkve sv. Ivana Krstitelja vrlo je zanimljiv budući da je ona zadužbina bana Pavla I., što je ujedno ponovni dokaz o dobrim odnosima s obitelji Šubić.

Dobre političke veze sa Šubićima održavao je i Ljubavčev sin Radoslav koji se u izvorima prvi puta spominje u oporuci svoga oca. Godine 1300. Radoslav je svjedo-

⁵ CD 6, dok. 297, str. 352-354.

⁶ Zlatko Herkov, Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske, sv. 2, Zagreb 1956., str. 110.

⁷ O oporukama dalmatinskih stanovnika vidi: Zoran Ladić, *Last Will: Passport to Heaven. Urban Last Wills from late Medieval Dalmatia with Special Attention to the Legacies pro remedio animae and ad pias causas*, Zagreb 2012.

čio sporazumu između bana Pavla, njegovog brata Jurja i sina Mladena s jedne strane te knezova Goričkih s druge strane o međusobnoj ženidbi njihove djece.⁸ Zanimljivo je da je Radoslav u dotičnoj ispravi naveden kao *protonotarius* bana Pavla Šubića. To je značilo da je osobno boravio na banskom dvoru vršeći dužnost njegovog kancelara. U jednoj banovoj ispravi iz 1304. spominje se *secretarius noster* bez izričitog navoda imena, ali može se zaključiti da se radi upravo o samom Radoslavu, što je ujedno potvrđuje da je zapravo bio osoba od banova povjerenja.⁹ Osim službe kancelara na Pavlovom dvoru, Radoslav se spominje i kao župan, tj. upravitelj posjeda ninske crkve, o čemu svjedoči isprava iz 1302. godine.¹⁰ Obje njegove službe navedene su na zlatnom relikvijaru koji je 1309. dao izraditi za katedralnu ninsku crkvu na kojem se nalazio natpis + RADOSLAV VTVSANVS DE SCARDONA CANCELLARIVS DOMINI PAVLI BANI ET IVPANVS ECCLESIE NONENSIS FECIT FLERI HOS PEDES AD HONOREM DEI ET SANCTI ASELLI PRO SALVTE SVA ET SVORUM ANNO D M CCCVIII.¹¹ Unatoč tome što je bio tijesno povezan s hrvatskom velikaškom obitelji Šubić, Radoslav je održavao i dobre odnose s Venecijom, o čemu svjedoči isprava sastavljena u prosincu 1313. u kojoj mletački dužd zajedno sa svojim savjetnicima određuje da mu se podijeli mletačko građanstvo.¹² Čini se da je za vrijeme Pavlovih sukoba s Venecijom, a posebice nakon njegove smrti i vladavine njegovog sina Mladena II. Radoslav pristao uz mletačku politiku, zbog čega ga je Venecija 1321. nagradila podijelivši mu nasljedno mletačko građanstvo, zapovjedivši svim oblastima svoje države da ga štite i pomognu mu.¹³ Razlozi ovog preokreta i napuštanja vjernosti Šubićima nisu poznati. Moguće je da se sukobio s Pavlovim sinom Mladenom koji ga je degradirao, ali o tome ne postoje izravni pisani dokazi.

O Radoslavovom gospodarskom djelovanju nemamo puno sačuvanih podataka. Poznato je da je 1317. od paškog kneza Tomazija de Petričo, a u ime paške komune posudio 575 libara, s tim da je prvu ratu obećao vratiti do blagdana sv. Mihovila.¹⁴ Moguće je da se Radoslav nakon Pavlove smrti odselio u zadarsku komunu. U ispravi iz ožujka 1331. spominje se da je imao deponiran novac koji je zadarska komuna držala u njegovo ime te da je vodio spor sa svojim bratom koji je zadarska kurija presudila u korist njegovog brata. Stoga je nezadovoljni Radoslav uložio prigovor i zahtijevao od mletačkih vlasti da se suđenje poništi te da se spor prebaci u Veneciju, a

⁸ CD 7, dok. 349, str. 394.

⁹ CD 8, dok. 72, str. 76-77.

¹⁰ CD 8, dok. 35, str. 28-29.

¹¹ Damir Karbić, *The Šubići of Bribir. A Case Study of a Croatian Medieval Kindred*, neobjavljena doktorska disertacija, Budapest: Central European University, 2000., str. 274-275; Miljenko Domjan, *Riznica župne crkve u Ninu*, Zadar 1983., str. 26.

¹² Listine 1, dok. 423, str. 272.

¹³ Isto, dok. 501, str. 324.

¹⁴ *Spisi zadarskih bilježnika Ivana Qualis, Nikole pok. Ivana, Gerarda iz Padove 1296-1337*, prir. Jakov Stipišić i Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika. Notarilia Iadertina*, sv. 2 (dalje: SZB 2), Zadar 1969., dok. 79, str. 126.

s tom se odlukom složio i njegov brat.¹⁵ Izvori svjedoče i o tome da je Radoslav devet mjeseci ranije imao neki spor sa zadarskom komunom, također financijske prirode.¹⁶ Iz njegovog privatnog života poznato je da je imao sina Ivana. Izvori iz tog razdoblja oskudijevaju podacima o Ivanovom djelovanju. Poznato je da je naslijedio mletačko građanstvo od svog oca te da je u srpnju 1339.¹⁷ vodio spor sa svojim stricem u vezi manjeg broda koji je bio usidren u *Uvali maistro* (današnji zaljev "Uvala maestrala" koji se duboko usijecao u kopno sjeverozapadno od zadarske luke i jugoistočno od Puntamike).¹⁸ U izvorima iz 1342. Ivan se spominje kao stanovnik Splita.

Osim Radoslava, Ljubavac je imao i sina Jurja koji se najvjerojatnije rodio nakon 1280. budući da se ne spominje u očevoj oporuci. Juraj se nastanio u Zadru i od njega potječe zadarska grana obitelji. Prvi put u izvorima spominje se 1311. i to kao skradinski građanin u ispravi u kojoj Balaš, sin Vučine iz sela Rakite, prodaje braći Jurši i Stjepanu Petriniću zemlju u Rakiti.¹⁹ Kao i u slučaju brata mu Radoslava, mletački dužd zajedno sa svojim savjetnicima 1313. odredio je da mu se podijeli mletačko građanstvo.²⁰ Sudeći prema gore navedenoj ispravi o Jurjevoj parnici s nećakom Ivanom, čini se da je već tada bio zadarski građanin, a prvu sigurnu potvrdu o tome nalazimo u ispravi iz 1333. u kojoj je naveden kao *civis Iadre*. U njoj Juraj prodaje Franji, sinu pok. Stjepana, također zadarskome građaninu, svoju palaču u Zadru, smještenu u predjelu arsenala po cijeni od 250 libara.²¹ Godine 1341. zabilježen je kao svjedok u dokumentu u kojem samostan sv. Marije u Zadru daje Maroju de Rosa s otoka Iža i svećeniku Nikoli zemlju u najam na istoimenom otoku.²²

Zanimljivo Jurjevo financijsko djelovanje zabilježeno je u registru zadarskog notara Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze u ispravi sastavljenoj 1350. u kojoj zajedno sa svojim sinovima Jakovom i Petrom priznaje da je od ninskog kneza Justinijana Justinijano, a u ime ninske općine, primio 100 zlatnih dukata koje je zajedno sa svojim sinovima obećao vratiti do sredine mjeseca svibnja.²³ Razlozi posuđivanja novaca i daljnjih investicija nažalost nisu poznati. Moguće je da se radi o Jurjevim potencijalnim političkim koracima koje uspostavlja s ninskom komunom u doba čvrste mletačke vlasti, ili je, uzevši u obzir činjenicu da se radnja odvija nakon završetka zadarske opsade kada dolazi do stagnacije gospodarskog života u zadarskoj komunici, Juraj odlučio dio poslovanja prebaciti u Nin.

¹⁵ Listine 1, dok. 554, str. 378.

¹⁶ Isto, dok. 553, str. 378.

¹⁷ Listine 2, dok. 85, str. 46.

¹⁸ O "Uvali maistro" vidi opširnije bilješku 61, u: Veljko Gortan, Branimir Glavičić, Vladimir Vratović, Miroslav Kurelac, Damir Karbić i Zoran Ladić, *Obsidio Iadrensis. Opsada Zadra*, MSHSM, sv. 54, Zagreb 2007., str. 302.

¹⁹ CD 8, dok. 234, str. 283.

²⁰ Listine 1, dok. 423, str. 272.

²¹ Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), Samostan Sv. Krševana, Pergamene, kaps. XIX, br. 10.

²² CD 10, dok. 453, str. 41.

²³ *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1349-1350*, prir. Jakov Stipišić, Spisi zadarskih bilježnika. Notarilia Iadertina, sv. 3 (dalje: SZB 3), Zadar 1977., dok. 201, str. 138.

Kad je riječ o Jurjevim zemljišnim posjedima iz isprave sastavljene u studenom 1349. razvidno je da je bio vlasnik zemlje na lokalitetu *subtus Montem de Ostrim* (u neposrednoj blizini Zadra).²⁴ Osim navedenog zemljišnog posjeda, poznato je da je Juraj u svom vlasništvu imao i solane koje su se nalazile u mjestu Jezera u okrugu sv. Mihovila na otoku Ugljanu.²⁵ Uzevši u obzir činjenicu da su u zadarskoj komuni solane posjedovale ekonomski jake plemićke obitelji poput Matafara, Begna, Nassisa, to bi svjedočilo o njegovom dobrom imovnom stanju.

Kao pokojan Juraj se spominje 1353., što znači da je preminuo između 1350. i 1353. godine.²⁶ Nažalost, Jurjeva oporuka nije sačuvana, no iz njegovog privatnog života poznato je da je imao trojicu sinova, gore spomenute Petra i Jakova te Radoslava. Kao i u svakoj genealoškoj studiji tako i u ovoj zbog nedostatka vrela pojavljuju se praznine prvenstveno vezane uz život i djelovanje Jurjevog sina Radoslava o kojem se vrlo malo zna. Poznato je da se nastanio u Šibeniku i da je imao kćer Luciju.²⁷ Lucija se spominje u Zapisnicima Velikog vijeća grada Splita iz 1358., gdje je zabilježeno da je zajedno sa splitskim plemićem Kamurcijem Franjinim i njegovom suprugom Fumijom imala neke sporove o čijoj prirodi iz sačuvanih izvora ne možemo ništa preciznije zaključiti.²⁸

Sudeći prema sačuvanim ispravama zadarskih gradskih bilježnika, čini se da je Petar u zadarskoj komuni bio najaktivniji član ove obitelji. Najvjerojatnije se rodio u kasnim dvadesetim godinama 14. stoljeća. Njegova prva pojavljivanja u sačuvanim izvorima vezana su uz ekonomsku djelatnost koja je obuhvaćala širok spektar radnji koje su se realizirale putem različitih ulaganja koja započinju sredinom 14. stoljeća, a posebice se nastavljaju nakon sklapanja Zadarskog mira 1358., u doba kada se ekonomskih život Zadra proširio na svim sektorima. Petrova prva samostalna poslovna ulaganja vezana su uz pomorsku trgovinu, tj. brodogradnju, što je razvidno iz isprave sastavljene u siječnju 1350. U njoj Petar zajedno s mornarom Markom, sinom izvjesnog Jurja sklapa ugovor o gradnji barke kojim se obvezuje da će dvije trećine troškova i majstore koji će ju graditi on isplatiti, dok je jednu trećinu troškova trebao podnijeti sam Marko. Barka se morala sagraditi do blagdana sv. Jurja u mjesecu travnju. Ugovorom je također bilo utanačeno da će od ukupne dobiti koju će ostvariti barkom dvije trećine dobiti Petar, a jednu trećinu Marko koji je ujedno trebao i upravljati samom barkom.²⁹

²⁴ SZB 3, dok. 23, str. 16.

²⁵ CD 14, dok. 53, str. 89.

²⁶ *Andrija pok. Petra iz Cantua. Bilježnički zapisi 1353.-1355.*, prir. Robert Leljak – Josip Kolanović, Spisi zadarskih bilježnika, sv. 4 (dalje: SZB 4), Zadar 2001., dok. 80, str. 137.

²⁷ *Andrija pok. Petra iz Cantua. Bilježnički zapisi 1355.-1356.*, prir. Robert Leljak – Josip Kolanović, Spisi zadarskih bilježnika, sv. 5 (dalje: SZB 5), Zadar 2003., dok. 10, str. 24-27.

²⁸ Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović, *Zapisnici Velikog vijeća grada Splita. Libri maioris consilii civitatis Spalati 1352-1354, 1357-1359.*, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 12, Zagreb 1982., str. 190-191.

²⁹ SZB 3, dok. 102, str. 71.

Osim ulaganja u zadarsku pomorsku trgovinu, Petar ulaže novac i u tekstilnu proizvodnju, što je razvidno iz isprave sastavljene 1356., u kojoj sklapa ortački ugovor sa Črnulom pok. Ivana Dobroševa iz Zadra kojim utvrđuju uvjete ulaganja u Črnulovu radionicu svilenih tkanina, kao i uvjete izvoza robe u Mletke i novčarskog prometa vezanog za to ortaštvo.³⁰ Iz sačuvanih notarskih imbrevijatura vidljivo je kako je Petar ulagao i u trgovačka društva. Jedno od njih bilo je ono sa zadarskom plemkinjom Desom, udovicom Vučine de Matafaris, s kojom Petar 1367. zasniva trgovačko udruženje na godinu dana u koje Desa ulaže 50 zlatnih florena. Navedenu novčanu svotu Petar je trebao uložiti u dućan trgovca Peruše de Nassisa te u roku od godine dana istu vratiti zajedno s ostvarenom dobiti.³¹

Kad je riječ o Petrovim posjedima, čini se da su solane u njegovom gospodarskom djelovanju igrale značajnu ulogu, što je i logično uzevši u obzir činjenicu da je trgovina solju u to doba donosila priličnu novčanu dobit. Zasiurno je Petrov početni kapital za trgovinom solju proizlazio iz nasljedstva njegovog oca koji je bio, kako je gore navedeno, posjednik solana na otoku Ugljanu. Kao posjednik vlastitih solana Petar se prvi put spominje u ispravi iz 1366. u kojoj daje u najam Krašiću Krenosiću iz Paga sve svoje solane koje je posjedovao na Pagu na vremenski rok od pet godina, pod uvjetom da mu Krašić daje udio proizvedene soli (vjerojatno polovicu, ali to izrijekom u ugovoru nije specificirano). Petar je ujedno Krašiću dao i jedan floren za nabavu potrebnih stvari za pokretanje proizvodnje.³² Iz isprave iz rujna 1367. doznajemo da su se solane nalazile u mjestu Belvidir u okrugu sv. Eufemije.³³ Osim na Pagu, Petar se spominje i kao posjednik solana na otočiću Lavsi koji je pripadao Kornatskom otočju, koje je iste godine (1367.) dao u zakup Božanu pok. Radomana iz Šibenika na vremenski rok od godinu dana. Ugovorom je također bila utanačena Božanova obveza za obnovom i popravkom solana, za što mu je Petar obećao isplatiti 55 libara.³⁴ Petrov interes trgovinom solju posebice je vidljiv iz isprave iz lipnja 1367. u kojoj zajedno sa zadarskim plemićem Tadejom pok. Nikole de Sgagno od kraljevskog komornika Frizona pok. magistra Marka de Protis kupuje jednogodišnje prihode kraljevske tridesetnice za čitavu Dalmaciju po cijeni od 1050 zlatnih florena.³⁵

Imajući na umu da je zemljišni posjed bio ishodišna točka bogatstva zadarskih plemićkih obitelji koje su tijekom svog trajanja radile na njegovu povećanju i proširenju, Petar se odlučio proširiti svoj zemljišni posjed izvan gradskih zidina. Tako je u izvorima iz 1354. zabilježena isprava u kojoj Petar po cijeni od 600 libara kupuje od Radoslava pok. Marina iz Karina, supruga i nasljednika pok. Dragoslave, kćerke pok. kneza Jurja Filipovića, petinu posjeda sela Murvice, koji je posjed bez vinogra-

³⁰ SZB 5, dok. 259, str. 407-409.

³¹ DAZd, Spisi zadarskih bilježnika (dalje u tekstu: SZB), Petrus Perençanus (dalje u tekstu: PP), b. 1, fasc. 5, fol. 46'-47'.

³² DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 3, fol. 44-44'.

³³ CD 14, dok. 53, str. 89.

³⁴ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 5, fol. 12'-13'.

³⁵ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 5, fol. 28'-29'.

da imao 98 gonjaja oranice.³⁶ Također je 1366. zajedno s bratom Jakovom kupio od Nikole pokojnog Madija de Gallo polovicu njegovog sela (*villa*) zvanog *Xanica*, koje je potonji posjedovao zajedno s Bartolomejem de Grisogonis, po cijeni od 1.000 dukata.³⁷

Osim zemljišnih posjeda, važan segment gospodarstva svakog plemića činilo je i posjedovanje domaćih životinja, posebice konja. Tako je u notarskim knjigama Petra Perenčana iz 1366. zabilježeno kako Petar kupuje od Vojana pok. Prvče iz Podnadina konja po cijeni od 5 zlatnih florena.³⁸ Ni trgovina nekretninama, tj. kućama, nije bila isključena u Petrovom slučaju. Tako je u ožujku 1372. prodao Črnolu de Boto no prava na kuću u Zadru smještenu u četvrti sv. Mihovila za 450 libara.³⁹

Petar je bio uključen i u kreditno poslovanje, o čemu svjedoče isprave o dugovanjima raznih zadarskih građana. Prva je ona iz ožujka 1369., kojom mu Franjo pok. Lovre de Civallelis uz dozvolu i pristanak svoje majke Bune obećava vratiti 40 libara na rok od tri mjeseca.⁴⁰ Zatim, u rujnu 1370., Jakov pok. Richourija iz Firence priznaje da mu duguje 100 florena koje mu je Petar posudio za isplatu duga Krševanu pok. Lovre de Civallelis, a koji je dug iznosio ukupno 236 zlatna florena.⁴¹ Dvije godine kasnije posudio je Tomaziju pok. Radoslava Mičetića iz Šibenika 400 libara koje mu je obećao vratiti do blagdana svih svetih.⁴²

Njegova gospodarska aktivnost očituje se i u poslovima koje je obavljao kao opunomoćenik raznih zadarskih stanovnika. Tako ga je 1350. godine svojim pravnim zastupnikom imenovao Zoilo pok. Marina de Ursolino, prokurator, skrbnik i izvršitelj oporuke pok. Mihe de Fumato i tutor Ravice, kćerke pok. Andrije de Rava zajedno s Dominikom, sinom Kreše de Zadulinis.⁴³ U studenom 1372. Petar je priznao da je primio od postolara Radoja pok. Dmislava iz Zadra, izvršitelja oporuke Mavra pok. Ivana Greci, uz pristanak zlatara Ivana, sina majstora Gerardina, muža Žuvica, kćerke i također izvršiteljice rečenog Mavra 45 florena na ime depozita. Te je florene obećao čuvati i vratiti magistru Radoju u ostavštinu.⁴⁴ Petar se u izvorima nerijetko spominje i kao izvršitelj oporuka pojedinih zadarskih građana. Tako se u prosincu 1368. spominje kao jedan od izvršitelja oporuke pok. Tadeja pok. Nikole de Sgagno koji je bio u braku s Maricom, sestrom njegove supruge Pelegrine.⁴⁵ Petar se spominje i kao izvršitelj oporuke same Marice te je kao takav vodio sudske sporove s Krševanom

³⁶ SZB 4, dok. 290, str. 454-457.

³⁷ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 3, fol. 41'.

³⁸ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 3, fol. 33. Ipak, kupovina konja u njegovom slučaju čini s da nije bila samo gospodarske prirode nego i stvar društvenog prestiža, povezanog s plemićkim stilom života, o čemu svjedoči i njegova izrazito visoka cijena.

³⁹ CD 14, dok. 303, str. 411-412.

⁴⁰ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 10, fol. 43-43'.

⁴¹ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 14, fol. 23'-24'.

⁴² DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 16, fol. 10'-11'.

⁴³ SZB 3, dok. 229, str. 156.

⁴⁴ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 17, fol. 10'.

⁴⁵ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 10, fol. 12'-13.

de Georgiis i njegovim nasljednicima te Andrijom de Cessamis u vezi nekih dugovanja koja su imali prema Marici. Ta je dugovanja 1391. otkupio suknar Petar, sin protomagistra Andrije, a koja su u tom trenutku iznosila dvadeset dukata te povrh toga još 18 libara sudskih troškova.⁴⁶ Petar se 1373. spominje i kao izvršitelj oporuke Jakovice, žene Nikole pok. Krste Grubonjina.⁴⁷

Neobično je da Petar, iako je bio gospodarski vrlo aktivan i imućan zadarski plemić, nikada u zadarskoj komuni nije obavljao nikakvu političku funkciju. Ipak, u sačuvanim zadarskim ispravama zabilježen je kao službenik zadarske komune, i to na tri funkcije. Prva je ona zadarskog suca egzaminatora koju je obavljao u više navrata. Na toj je funkciji prvi put zabilježen u svibnju 1363.⁴⁸ Istu dužnost obavljao je i 1367., 1374. i 1378. godine. U sačuvanim ispravama iz 1381. i 1382. zabilježen je kao zadarski prokurator (*Petrus de Lubauac prochurator Iadre*).⁴⁹ U osamdesetim godinama 14. st. obavljao je i funkciju suca zadarske kurije. Prvi put na toj je funkciji zabilježen u travnju 1386. zajedno sa zadarskim plemićima Marinom de Ginano i Federikom de Grisogonis,⁵⁰ zatim 1387. s Damjanom de Begna i Blažom de Soppe⁵¹ te 1388. s Andrijom de Cessamis i Jurjem de Georgiis.⁵² To je značilo kako je Petar svoju karijeru u zadarskoj komuni ostvarivao isključivo kroz stručnu djelatnost, a nikad kroz političku. Razlozi zbog kojih Petar, a također niti jedan drugi član njegove obitelji, nije zabilježen na političkoj funkciji, primjerice onoj zadarskog rektora, nisu poznati. Moguće je da su ih Zadrani držali nepouzdanima zbog njihovih ranijih veza i priklanjanja mletačkoj politici. Ipak, prema ispravi iz srpnja 1366., čini se da je Petar, kao i njegov brat, bio u dobrim odnosima s vladajućom kućom Anževinaca. Naime, u dotičnoj ispravi spominje se kako je zajedno sa svojim bratom Jakovom primio od zadarskog plemića Nikole Madija de Gallelo neku škrinjicu sa srebrenim perlama i dragim kamenjem koju je Nikola po nalogu kraljice Elizabete, supruge ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika I. Anžuvina, držao u pohrani. Razlozi o tome zašto su baš oni bili zaduženi da preuzmu dotičnu škrinjicu iz navedene isprave nisu poznati, kao niti njihove daljnje obveze.⁵³ Ipak, ona je u svakom slučaju svjedočanstvo njihove osobne povezanosti s kraljevskim dvorom, tj. kraljicom Elizabetom Kotromanić.

Iz Petrovog privatnog života poznato je da je bio u braku s Pelegrinom s kojom je imao sina Šimuna. Prema postojećim dokumenta nije moguće utvrditi kojem je rodu pripadala sama Pelegrina. U knjigama zadarskog notara Petra iz Sarzane sačuvana je Petrova oporuka, sastavljena u rujnu 1391. godine koja je vrlo štura i ne otkriva

⁴⁶ DAZd, SZB, b. 2, fasc. 6, fol. 26'-27.

⁴⁷ *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1325.-1385.*, sv. 1 (dalje: *Inventari fonda*), prir. Robert Leljak, sv. 1, Zadar 2006., dok. 33, str. 258-262.

⁴⁸ CD 13, dok. 210, str. 287.

⁴⁹ *Inventari fonda*, dok. 47-48, str. 324-328.

⁵⁰ CD 17, dok. 13, str. 16-18.

⁵¹ DAZd, Curia maior civilium (dalje: CMC), kut. 6, fasc. 5, fol. 5.

⁵² DAZd, CMC, kut. 6, fasc. 5, fol. 116-120'.

⁵³ Stjepan Antoljak, *Miscellanea*, sv. 1, Zadar 1950., dok. 2, str. 8-9.

mного podataka.⁵⁴ Kao razlog sastavljanja oporuke Petar navodi svoju tjelesnu slabost (*corpore languens*), kao i općeniti razlog: strah od iznenadne smrti i bezopućnog umiranja. Njegova prva oporučna odredba odnosi se na postavljanje izvršitelja za koje imenuje svoju suprugu Pelegrinu i franjevca Benedikta. U slučaju ako Benedikt ne bi mogao ili želio preuzeti dužnost izvršitelja, Pelegrini je ostavio mogućnost da odredi nekoga po vlastitom odabiru. Nju je ujedno imenovao i uživateljicom svih dobara te je oporučno zahtijevao da ona živi zajedno s njihovim sinom u njegovoj kući. Ujedno joj je ostavio i polovicu pukućstva. Glavnim nasljednikom ostalih pokretnih i nepokretnih dobara imenovao je svoga sina Šimuna i njegove muške potomke. U slučaju ako bi njihov sin preminuo, Pelegrini je ostavio mogućnost da rasproda svu njegovu imovinu, ako bi to željela. To je ujedno i njegova posljednja oporučna odredba. Zanimljivo je da Petrova oporuka ne izražava uobičajenu dvosmjernu strategiju u izboru primatelja legata. Naime, većina dalmatinskih oporučitelja toga doba veliku je pažnju posvećivala raspodjeli legata članovima svojih obitelji s jedne strane, dok je s druge strane znatan dio legata donirao u pobožne svrhe, odnosno *ad pias causas* i *pro anima sua*.⁵⁵ To nije bio slučaj Petra, za kojeg se iz postojećih dokumenata može zaključiti kako je preminuo između 1391. i 1394. godine kada se spominje kao pokojni.

Prvi spomen Petrove supruge Pelegrine u izvorima veže se za ispravu iz travnja 1350., u kojoj postavlja Petra za opunomoćenika u svim sporovima koje je namjeravala pokrenuti.⁵⁶ Za života svog supruga rijetko se spominje u zadarskim notarskim spisima. Njezina gospodarska aktivnost vidljiva je tek nakon smrti supruga, što je i sasvim logično uzevši u obzir činjenicu kako su udovice pripadnice najvećeg društvenog sloja svoju gospodarsku aktivnosti ostvarivale tek nakon smrti svojih suprugova. Tako je u siječnju 1398. dala u najam zadarskom plemiću Andriji de Cessamis svoj dućan (*stationem cum logia magna*) za šest dukata godišnje.⁵⁷ Godinu dana kasnije prodala je Stjepanu pok. Vućine de Bosco *capita vitum duodecim gognaiorum in duo-*

⁵⁴ DAZd, SZB, Petrus de Sarčana (dalje: PS), b. 1, fasc. 1/8, fol. 247-247'.

⁵⁵ O pobožnim legatima i onodobnom sistemu oporučivanja u Dalmaciji vidi opširnije u: Zoran Ladić, Oporučni legati *pro anima* i *ad pias causas* u europskoj historiografiji Usporedba s oporukama dalmatinskih komuna, *Zbornik OPZ ZPDZ HAZU*, sv. 17, Zagreb 1999., str. 17-29; Isti, O nekim oblicima brige za siromašne i marginalne pojedince i grupe u dalmatinskim komunama u kasnom srednjem vijeku, *Zbornik OPZ ZPDZ HAZU*, sv. 20, Zagreb 2002., str. 1-25; Isti, Legati kasnosrednjovjekovnih dalmatinskih oporučitelja kao izvor za proučavanje nekih vidova svakodnevnog života i materijalne kulture, *Zbornik OPZ ZPDZ HAZU*, sv. 21, Zagreb 2003., str. 1-28. Zdenka Janeković Römer istraživala je kasnosrednjovjekovne dubrovačke oporuke. Vidi npr.: Na razmeđu ovog i onog svijeta. Prožimanje pojavnog i transcendentnog u dubrovačkim oporukama kasnoga srednjeg vijeka, *Otium*, god. 2, br. 3-4, Zagreb 1994., str. 3-15. Oporukama hrvatskog iseljništva u Veneciji bavi se Lovorka Čoralić. Vidi npr.: Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna u Veneciji, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, sv. 27, Zagreb 1994., str. 43-58; Legati hrvatskih iseljenika u Veneciji vjerskim ustanovama u domovini, *Croatica Christiana periodica*, god. 17, br. 31, Zagreb 1993., str. 49-128.

⁵⁶ SZB 3, dok. 250, str. 169-170.

⁵⁷ DAZd, SZB, Vannes Bernardi de Firmo (dalje u tekstu: VBF), b. 1, fasc. 2/1, fol. 22.

bus clappis iznad teritorija i vlasništva samostana sv. Kuzme i Damjana smještene na otoku Pašmanu *in Tichuno in loco dicto Balbo* za 24 libre.⁵⁸ Iz isprave iz 1397. doznaje se da je posjedovala kuću u Zadru u četvrti sv. Marije.⁵⁹ U lipnju 1400. godine imenovala je skradinskog plemića Jurata Bergendu pravnim zastupnikom u vezi potraživanja isplate najma od Ivana Neorića iz Bribira za selo Zagorice koje se nalazilo u skradinskom distriktu.⁶⁰ U mjesecu rujnu iste godine prodala je Stjepanu pok. Ivana zemljište zasađeno maslinama površine tri gonjaja, smješteno u neposrednoj blizini Zadra, po cijeni od 50 libara.⁶¹

U notarskim imbrevijaturama bilježnika Vannesa Bernardovog iz Ferma sačuvana je njezina oporuka sastavljena u listopadu 1396.⁶² Za razliku od oporuke njezinog supruga Petra, njezina oporuka je sadržajnije. Na početku oporuke Pelegrina opisuje svoje tjelesno i psihičko stanje riječima: *sana per Dei gratiam mente sensu et corpore ac bone memorie existens*, a kao razlog sastavljanja oporuke navodi strah od iznenadne smrti koji je ujedno bio i središnji motiv kasnosrednjovjekovne pobožnosti zapadnog kršćanstva. Za izvršitelje oporuke postavila je gvardijana samostana sv. Franje te zadarske plemiće Kožu de Begna i Andriju pok. Krševana de Grisogonis. Oporučno je tražila da se njezino tijelo sahrani u crkvi sv. Franje. Također je zahtijevala da se poslije njezine smrti njena kuća proda te da se od dobivenog novca kupi jedan posjed s kojeg su svećenici crkve sv. Marije Velike (Svećeničke) u kojoj se nalazilo tijelo sv. Šimuna, trebali doživotno ubirati plodove i služiti tjedno misu za njezinu dušu, te duše njezine sestre Marice i njezinog supruga Tadeja de Sgagno. Također je oporučno tražila da kapelan crkve sv. Marije Svećeničke svaki dan slavi misu u rečenoj crkvi kod oltara sv. Katarine i to za dušu njezine sestre Marice. Pelegrina je oporučno zahtijevala da se prodaju sva njezina dobra koja je posjedovala u Zadru i izvan nje, kako pokretna tako i nepokretna. Dio dobivenog novca ostavlja gradskim samostanima u svrhu podupiranja njihove izgradnje ili obnove. Tako franjevcima u gradu za obnovu njihovog samostana daruje novčani legat u iznosu od 200 dukata. Povrh toga, obdarila je i franjevački samostan na otoku Pašmanu kojem je oporučila novčani legat u iznosu 20 libara. Pored izdvajanja oporučnih legata za izgradnju i popravak gradskih samostana, mnogi oporučitelji izdvajali su legate za opremanje i ukrašavanje samostana i crkava. Tako je i Pelegrina zahtijevala od izvršitelja svoje oporuke da za franjevce izrade i oltar sv. Pelegrina u vrijednosti od 30 dukata te da se on posveti. Dio svoje imovine Pelegrina ostavlja i pojedinim duhovnim osobama. Jedna

⁵⁸ DAZd, SZB, VBF, b. 1, fasc. 2/1, fol. 87'.

⁵⁹ *Registar Trottis-Prandino, Zajednički registar Ivana de Trottisa i Teodora de Prandina*, prired. Damir Karbić – Maja Katušić – Ivan Majnarić, Registri Zadarskog i Splitskog kaptola. Registra Medievalia Capitulum Iadre et Spalati, sv. 4, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest, sv. 18, Zagreb 2012., dok. 34, str. 71.

⁶⁰ DAZd, SZB, Articutus de Rivignano (dalje u tekstu: AR), b. II, fasc. VII, fol. 155-155'.

⁶¹ DAZd, SZB, Matheus Salassich (dalje u tekstu: MS), b. 1, fasc. 2, fol. 95'. Vidi i: DAZd, SZB, MS, b.1, fasc. 1, fol. 10. Precizni lokalitet teško je utvrditi, a smješten je u konfiniju sv. Marine. Moguće je da se odnosi na područje današnjih Kolovara.

⁶² DAZd, SZB, VBF, b. 2, fasc. 1/2, fol. 31-32'.

od njih bila je sestra Prija iz Šibenika, redovnica samostana sv. Nikole u Zadru, kojoj poklanja 40 libara za izradu jednog brevijara. Sestrama Marici, kćerki Marina de Segatina, i Elizabeti, kćerki Jurja Ljubavca, redovnicama samostana svete Marije oporučila je po 10 libara, dok je franjevcu Mihovilu iz Šibenika ostavila pet libara. Novčanu svotu ostavlja i dvojici franjevac koji su trebali slaviti 40 misa za njezinu dušu. Osim duhovnim osobama, dio svoje imovine daruje i pojedinim članovima zadarskih plemićkih obitelji. Tako Kreši i Nikoloti, djeci Federika de Grisogonis oporučno ostavlja po 50 libara, a svakom izvršitelju njezine oporuke po 20 libara. Pelegrina je također oporučno zahtijevala da se kuća u kojoj je živjela nakon njezine smrti proda Andriji pokojnog Krševana de Grisogonis za 50 dukata manje nego ponude ostali, ako je bude želio kupiti. Univerzalnim nasljednicima svoje imovine imenovala je Kristove siromahe.

U kolovozu 1398. Pelegrina je sastavila i kodicil oporuci u kojem je umjesto Kože de Begna za izvršitelja svoje oporuke imenovala zadarskog plemića Gvida de Grubogna.⁶³ Kodicilom je također odredila da se Priji iz Šibenika, redovnici samostana sv. Nikole u Zadru, daruje 25 libara, zatim 10 libara Pelegrininom služavki, a svakom izvršitelju oporuke po 20 libara. Novčani legat u iznosu od 20 libara ostavila je i svojoj nećakinji Tomazini de Georgio, udovici pok. Budislava iz Bribira, kao i kćerkama Vučine de Segatina. Kao pokojna spominje se u listopadu 1402. u ispravi kojom Blaž de Soppe i Katarina udovica pok. Frederika de Grisogonis priznaju da su primili od njezinog izvršitelja Gvide de Grubonja 20 libara koje im je oporučno ostavila.⁶⁴

Zajedno s Petrom Pelegrina je imala sina Šimuna koji se prvi put spominje 1391. u već spomenutoj oporuci svoga oca. Moguće je da je u trenutku sastavljanja oporuke Šimun bio malodoban budući da ga otac ne imenuje jednim od izvršitelja. Tri godine kasnije Šimun se spominje u ispravi u kojoj uz dozvolu svoje majke prodaje Koži Mateja de Begna devet solana na Pagu u okrugu sv. Ivana de Cangierich po cijeni od 150 dukata. Potonja isprava navodi na zaključak kako je Šimun bio mlad jer je prodaju obavio uz pristanak svoje majke. Čini se da je i umro mlad, budući da se uopće ne spominje niti u oporuci svoje majke niti u njezinom kodicilu. Moguće je da je umro od kuge koja je u devedesetim godinama 14. st. harala Zadrom.⁶⁵

Petrov, čini se stariji, brat Jakov (*Jacobus*) također je bio ekonomski vrlo aktivan član zadarske komunalne zajednice. Zanimljivo je napomenuti da se u izvorima susreće i pod imenom *Jacomellus*. Njegov prvi spomen u izvorima vezan je uz kreditno poslovanje u dokumentu iz 1343. u kojem trgovkinji Marici, kćerki pokojnog Martina i njezinoj kćeri posuđuje tri dukata koje su mu obećale vratiti do blagdana Uskrsa.⁶⁶ Godine 1355. njegov brat Petar imenuje ga svojim zastupnikom u sporu koji je namjeravao pokrenuti sa skradinskim biskupom ili njegovim vikarom te kanoni-

⁶³ DAZd, SZB, VBF, b. 2, fasc. 1/2, fol. 32-32'.

⁶⁴ DAZd, SZB, VBF, b. 1, fasc. 2/1, fol. 320.

⁶⁵ CD 17, dok. 412, str. 591-592.

⁶⁶ CD 11, dok. 28, str. 39-40.

cima i kaptolom skradinske biskupije, zatim u sudskim sporovima pred splitskim nadbiskupom Hugolinom de la Branchom, kao da i od Lucije, kćerke njihovog pok. brata Radoslava potražuje jedan srebreni pojas koji mu je sam Radoslav bio založio.⁶⁷ Iz sačuvanih zadarskih notarskih isprava razvidno je kako je Jakov uspješno poslovao sa svojim bratom Petrom. O tome svjedoči već gore spomenuta isprava iz 1367. u kojoj njegov brat Petar zajedno s Tadejom de Sgagno kupuju prihode kraljevske tridesetnice soli. Naime, kao treći ortak u istoj ispravi naveden je sam Jakov koji je istog dana od njih posudio 700 florena i obećao ih vratiti u narednih šest mjeseci.⁶⁸ Jakov je također, kao i njegov brat, bio uključen u pomorsku trgovinu i posjedovao je brod, o čemu svjedoči isprava iz 1368. u kojoj prodaje Henriku pok. Donata de Milano trećinu svog dijela jednog barkozija zvanog sveti Julijan.⁶⁹ Iz inventara dobara Mihovila suknara pokojnog Petra, kojeg je 1385. sastavio zadarski notar Artikucije iz Rivignana, u popisu isprava nalazi se i jedna sastavljena 1375. godine. Riječ je o kupoprodajnom ugovoru kojim Filip pok. Vučine de Matafaris prodaje samom Mihovilu 34 svoje solane koje je posjedovao u uvali na Pagu. Pri navodu granica solana spominju se i solane koje je posjedovao sam Jakov.⁷⁰ U istom inventaru pohranjena je i isprava iz 1385. kojom je Jakov trebao dati u Mihovilovu oporučnu ostavštinu trinaest libara i deset solida za koju je količinu novaca Mihovil u zalog ostavio jedan gumb izrađen s perlama s malo pozlaćenog srebra i nekim grbom.⁷¹ U notarskoj knjizi bilježnika Petra iz Sarzane iz 1384. godine nalazi se dokument u kojem se spominje kako je Jakov Ljubavac trebao preuzeti ključeve nekog svog dućana, no budući da je dokument na tom mjestu oštećen, ostali podatci ostaju nam nepoznanica.⁷² Iste godine Jakov je od zadarskog građanina Nikole pok. Damjana de Milgosto kupio u zadarskom distriktu u mjestu zvanom Čelopek komad zemlje površine 12 gonjaja, na kojem su bila zasađena 73 maslinova stabla, po cijeni od 80 libara.⁷³

Iz Jakovljevog privatnog života poznato je da se ženio dva puta. Najprije je bio u braku s izvjesnom Elizabetom s kojom je imao sina Jurja. Elizabeta se prvi put spominje u ispravi iz svibnja 1361. sastavljenoj u Ninu kojom je Jakov darovao svu pokretnu i nepokretnu imovinu koju je posjedovao u Zadru i njegovom distriktu, te na Pagu i u njegovom distriktu svome sinu Jurju, kao i sve svoje tražbine pod uvjetom da njegova supruga Elizabeta, Jurjeva majka, ima pravo doživotnog uživanja darovanih dobara zajedno sa sinom.⁷⁴ Nažalost, to je ujedno i jedini poznati podatak o njegovoj prvoj supruzi. Druga supruga zvala se Gruba i prvi put se spominje u Ja-

⁶⁷ SZB 5, dok. 10, str. 24-27.

⁶⁸ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 5, fol. 29'-30.

⁶⁹ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 9, fol. 43.

⁷⁰ *Inventar dobara Mihovila suknara pokojnog Petra iz godine 1385.*, prir. Jakov Stipišić, Zadar 2000., str. 130.

⁷¹ Isto, str. 250.

⁷² DAZd, SZB, PS, b. 2, fasc. 22, fol. 20.

⁷³ DAZd, SZB, Raymundus de Modiis (dalje: RM), b. 1, fasc. 1, fol. 17.

⁷⁴ CD 13, dok. 91, str. 136-137.

kovljevoj oporuci koju je sastavio u rujnu 1387. kod zadarskog bilježnika Rajmunda de Modiis.⁷⁵ Na početku oporuke, Jakov je opisao svoje psihičko i tjelesno stanje riječima *sanus mente et sensu licet corpore languens*, iz čega doznajemo da je bio bolestan. Njegova oporuka sadržajno ne otkriva mnogo podataka. Prva oporučna odredba odnosi se na postavljanje izvršitelja, za koje je imenovao brata Petra i suprugu Grubu. Od njih je oporučno zahtijevao da se nakon smrti njegovo tijelo pokopa u crkvi sv. Franje u Zadru te da se izvršitelji pobrinu da se slavi 25 misa za njegovu dušu. Zatim je oporučno odredio da njegova supruga Gruba bude uživateljica svih njegovih dobara, posjeda i stvari koje je imao u Skradinu u Prukljanu i u Dolcu u skradinskom distriktu sve do njezine smrti. Supruzi Grubi također je ostavio krevet, sobu i neku sobicu te konobu koje su se nalazile uz kuću, vjerojatno u Zadru, da ih uživa sve do svoje smrti. Oporučno je zahtijevao da se njegovoj služavki Kukljani, supruzi Priboja iz Kotoru, u narednih deset godina isplaćuje po pet libara godišnje. Nadalje, zahtijevao je da se izradi odjeća za osmoricu siromaha za spas njegove duše. Zanimljiv Jakovljevi oporučni legat odnosi se na darovanje novčanog legata leprozoriju sv. Lazara u Zadru kojem ostavlja pet libara godišnje u narednih 10 godina. Glavnim nasljednikom svih svojih pokretnih i nepokretnih dobara imenovao je svoga sina Jurja i njegove muške potomke. Kao pokojan spominje se u studenom 1388. u ispravi u kojoj je njegova supruga Gruba za svog pravnog zastupnika postavila uglednog zadarskog plemića Pavla de Paulo u svezi Jakovljeve oporučne ostavštine.⁷⁶

Jakovljevi sin Juraj prvi put se spominje u već navedenoj ispravi iz 1361., u kojoj mu njegov otac daruju svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu. U notarskom registru bilježnika Petra Perencana nalazi se isprava sastavljenu u ožujku 1369., u kojoj Juraj prima od svog strica Petra 100 libara koje mu je njegov djed Juraj oporučno ostavio, a koja nam otkriva zanimljive podatke iz njegovog života. Naime, iz nje se doznaje kako je Juraj u trenutku njezinog zapisivanja bio pravno odijeljen od svog oca, tj. nije stanovao u istoj kući s njim, nego u drugoj u kojoj je živio sa svojom obitelji. Ona donosi i podatke o Jurjevoj emancipaciji odnosno oslobađanju od očinske vlasti koje je provedeno ispravom u ožujku 1368. godine.⁷⁷

Kad je riječ o njegovom gospodarskom djelovanju, ono je prvenstveno vezano uz zemljišni posjed. Prvi spomen o tome nalazimo u ispravi iz 1365. u kojoj Juraj na javnoj dražbi kupuje vinograd površine 27 gonjaja, kojeg potom po cijeni od 60 dukata prodaje opatu samostana sv. Krševana Ivanu de Osessico, a koji se nalazio iznad posjeda samostana sv. Krševana u Stubalu. Moguće je da je u ovom slučaju Juraj zapravo djelovao kao agent samog opata.⁷⁸ Krajem osamdesetih i u devedesetim godina 14. stoljeća u kaptolskim spisima zadarskih bilježnika zabilježena je zanimljiva strategija kupnje zemljišnih posjeda u Lučkoj županiji od članova hrvatskih ple-

⁷⁵ DAZd, SZB, RM, b. 1, fasc. 3/1, fol. 17.

⁷⁶ DAZd, SZB, RM, b. 1, fasc. 1, fol. 216'.

⁷⁷ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 10, fol. 43.

⁷⁸ CD 13, dok. 321, str. 441-444.

mićkih rodova za koje izdvaja priličnu svotu novaca. Tako je u rujnu 1389. pred zadarskim kaptolom kupio od Grgura Kličkovića od roda Jamometa koji je stanovao u selu Podlužje u Lučkoj županiji dva ždrijeba zemlje smještena u istoimenom selu po cijeni od 150 dukata. Svaki ždrijeb sadržavao je 32 gonjaja obradive zemlje po slavonskoj mjeri.⁷⁹ Iduće godine u mjesecu veljači kupio je od Ivan pok. Perka zvanog Kuščić, koji je stanovao u selu Starošane blizu sela Podlužja, jedan ždrijeb površine 32 gonjaja za 70 dukata.⁸⁰ U ožujku iste godine kupio je od plemića Gostiše Križanić od roda Jamomet jedan ždrijeb zemlje (32 gonjaja) u jednoj čestici smješten u selu Rosulje u Lučkoj županiji za 200 libara malih. Prodavač Gostiša u istoj je ispravi potvrdio i neku prodaju koju je pred županom i ostrovičkim sucima Jurju napravio Veselko Radojević i njegova braća.⁸¹ Također, u istom mjesecu, plemeniti muž Stojša Stojšić od roda Virevića, zvani Banić, dao mu je u desetogodišnji zakup svoju zemlju u selu Jošani Veliki.⁸² Godine 1391. kupio je Juraj još zemljišnih posjeda i to jedan ždrijeb oranice (32 gonjaja) od osam čestica smještenih u selu Podlužje u Lučkoj županiji za 50 zlatnika od plemića Jurja pok. Desislava od roda Mogorovića, stanovnika Nina,⁸³ te od Novaka Vilinića iz sela Podlužja pet gonjaja oranice smještene u istom selu za 50 libara malih.⁸⁴ U veljači iste godine prodaje mu Juraj, sin pok. Pavla od roda Jamometa iz sela Menišće, jedan ždrijeb zemlje smješten u istom selu po cijeni od 12 dukata i 10 libara malih,⁸⁵ a Gostiša, sin pok. Križana od roda Jamometa koji je stanovao u selu Rosulje, dva ždrijeba zemlje smještena u istoimenom selu.⁸⁶ Iz navedenih isprava može se zaključiti kako je Juraj bio prilično imućan zadarski plemić čija kupnja posjeda baš u tom dijelu može biti povezana s težnjom približavanja njegovom obiteljskom porijeklu, tj. gradu Skradinu. U registru zadarskog bilježnika Artikucija iz Rivignana zabilježen je dokument sastavljen u svibnju 1390. kojim Juraj prodaje zadarskom plemiću Ludoviku pok. Vučine de Matafaris ispravu o kupnji zemljišta djelomično nasađenim vinovom lozom na javnoj dražbi, a koje je bilo u vlasništvu Grgura, sina Kože de Saladinis smješteno na lokalitetu *Monteferro* po cijeni od 300 libara.⁸⁷

⁷⁹ *Velika bilježnica Zadarskog kaptola. Quaternus magnus Capituli Iadrensis*, prir. Damir Karbić – Maja Katušić – Ana Pisačić, Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskog kaptola. Registra Medievalia Capitulum Iadre et Spalati, sv. 2, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest, sv. 13 (dalje: Fontes 13), Zagreb 2007., dok. 76, str. 193-195.

⁸⁰ Fontes 13, dok. 79, str. 201-203.

⁸¹ Fontes 13, dok. 85, str. 216-218.

⁸² *Registar Artikucija iz Rivignana. Registrum Articuttii de Rivignano*, prir. Mladen Ančić, Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskog kaptola. Registra Medievalia Capitulum Iadre et Spalati, sv. 1, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest, sv. 11, Zagreb 2005., dok. 9, str. 99-101.

⁸³ Fontes 13, dok. 101, str. 251-254.

⁸⁴ Fontes 13, dok. 102, str. 254-256.

⁸⁵ Fontes 13, dok. 103, str. 256-258.

⁸⁶ Fontes 13, dok. 104, str. 258-259.

⁸⁷ DAZd, SZB, AR, b. 2, fasc. 5, fol. 13'-14.

Prema sačuvanim izvorima čini se kako je Juraj bio u dobrim odnosima sa zadarskim plemićem Pavlom de Paulo kojeg je u studenom 1368. imenovao svojim opunomoćenikom u svim sporovima koje je namjeravao pokrenuti, bilo onim crkvene ili svjetovne prirode.⁸⁸ Čini se kako se je Juraj kretao u ondašnjim intelektualnim krugovima te da je imao i određeno obrazovanje, na što upućuje i gore spomenuta isprava u kojoj njegov otac, stric Petar i Tadej de Sgagno kupuju prihode tridesetnice od kraljevskog komornika Frizona. U njoj njegov otac navodi kako će ga Juraj u dotičnom poslu zamijeniti te da se voditi računske knjige.

Iz Jurjevog privatnog života poznato je da je bio u braku s izvjesnom Margaretom s kojom je imao sina Jakova. Godine 1400. sastavio je svoju oporuku, u kojoj je svojim izvršiteljima imenovao suprugu Margaretu i sina Jakova.⁸⁹ Dio svoje imovine, osim članovima svoje obitelji, Juraj je oporučio crkvenim institucijama te pojedinim redovnicima. Tako je crkvi sv. Jurja u Podlužju ostavio 100 libara za njezinu obnovu. Istu novčanu svotu za istu svrhu ostavio je i crkvi sv. Franje u Zadru, dok je bosanskim franjevcima samostana sv. Dujma na otoku Pašmanu ostavio legat u iznosu od 25 libara da mole za njegovu dušu. Franjevcu pak Pelegrinu ostavio je šest dukata kao dio izvjesnog duga koji je imao prema njemu. Iz oporuke doznajemo da je imao i vanbračnog sina (*filius naturalis*) Pavla kojem je oporučno ostavio zemljišni posjed koji se nalazio na otoku Ugljanu. Nadalje, oporučno je zahtijevao da njegova supruga bude uživateljica njegovih dobara sve dok čuva udovištvo i da živi zajedno u njihovoj kući sa sinom Jakovom. Glavnim nasljednikom preostalih dobara imenovao je svog sina Jakova. U slučaju ako Jakov umre, a iza sebe ne ostavi muške potomke, Juraj je odredio da univerzalni nasljednik postane njegova supruga, a nakon njezine smrti zahtijevao je da se njegovom nećaku Antunu, sina Kolana de Cipriano daruje sedam gongjaja zemlje s vinovim lozama smještene na Ugljanu, a ostatak Antunovoj sestri Marici, ženi ser Ivana pok. Nikole de Nassisa. Sva ostala imovina u tom slučaju trebala se rasprodati i dobiveni novac podijeliti u pobožne svrhe i siromasima.

O Jurjevom sinu Pavlu ne zna se mnogo. Iako je bio vanbračni sin, Juraj mu je dao svoje prezime, što je razvidno iz isprave iz studenog 1398. u kojoj se spominje kako je Pavao imao sudski spor s Ugolinom Antunovim iz Ankone u vezi potraživanja isplate plaće za devet mjeseci za neki put (vjerojatno trgovački) na kojem je bio zajedno s njim, i to dva i pol dukata za svaki mjesec.⁹⁰

Osim Jakova i Pavla, Juraj je imao i kći Elizabetu koja je bila redovnica samostana sv. Marije u Zadru. Elizabeta se spominje u prosincu 1392. kada zajedno sa predstojnikom samostana Katarinom de Butovano i ostalim redovnicama prima od Marije pok. Kreše de Zadulinis, redovnice istog samostana i izvršiteljice oporuke Jakova pok. Grurga de Zadulinis novčani legat u iznosu od 50 libara za popravak samostana.⁹¹

⁸⁸ DAZd, SZB, PP, b. 1, fasc. 10, fol. 2'-3.

⁸⁹ DAZd, SZB, PS, b. 1, fasc. 2/2, fol. 452-452'.

⁹⁰ DAZd, SZB, VBF, b. 1, fasc. 2/1, fol. 66.

⁹¹ DAZd, SZB, AR, b. 2, fasc. 6, fol. 119-119'.

Juraj je preminuo između 1400. i 1402. godine, što je razvidno iz isprave sastavljene u veljači 1402., u kojoj je njegova supruga Margareta navedena kao udovica, a koja je u prisutnosti i uz pristanak svoga sina Jakova priznala da je na ime duga primila od Katarine, kćerke pok. Mihovila suknara pok. Petra i žene pok. Flurka de Articho srebreninu od 22 i pol unče, po 70 solida malih za svaku unču.⁹² U studenom 1406. Margareta je postavila njihovog sina Jakova za pravnog zastupnika u vezi sastavljanja inventara Jurjevih dobara.

Zakonitu lozu obitelji Ljubavac u 15. stoljeću nastavio je Jurjev sin Jakov koji se u izvorima javlja kao svjedok 1397. godine.⁹³ U zajedničkom kaptolskom registru notara Ivana de Trottisa i Teodora de Prandina zabilježen je kupoprodajni ugovor iz 1407. kojim Jakov kupuje od braće Mihovila i Grgura pok. Klapca od roda Kačića iz Nadina nešto, ali je dokument prekinut pa ne znamo o čemu se točno radilo.⁹⁴ Budući da je nakon uspostave mletačke vladavine 1409. zadarska trgovina bila podvrgnuta ekonomskom sustavu Venecije pa je u skladu s time došlo do njezinog opadanja, što se posebice osjećalo u prometu solanama koji je u doba anžuvinske vladavine bio vrlo intenzivan i u rukama zadarskog patricijata. Stoga je nakon uspostave mletačke vladavine zadarski patricijat zapustio jedan dio svojih solana ili ih je čak i prodavao što je vidljivo i u slučaju Jakova koji je 1412. zadarskom trgovcu Ivanu Ostojinu prodao svojih osam solana po cijeni od 1.000 libara.⁹⁵ Jakovljeva gospodarska djelatnost vidljiva je i iz isprave iz 1414. koja svjedoči o tome kako je tijekom ratnih zbivanja između kralja Žigmunda Luksemburškog i Mlečana dopustio Morlacima dvogodišnju ispašu stoke u selu Podlužje u ostrovičkom distriktu čiji je bio i vlasnik.⁹⁶ Kako je već navedeno, članovi obitelji Ljubavac tijekom 14. st. nisu sudjelovali u političkom životu Zadra jer je na njih vjerojatno padala sjena sumnje zbog ranije bliskosti s Mlečanima. Teško je, na temelju dostupne građe reći koliko je u tome bilo istine, ali je činjenica da je nakon uspostave mletačke vladavine Jakov postavljen na političku funkciju kneževog savjetnika (*consiliarius comitis*) koju je obavljao 1420. godine.

* * *

Obitelj Ljubavac pripadala je izvorno nižem hrvatskom plemstvu te su se njezini članovi tijekom 14. stoljeća naselili u Zadru i postali njegovi punopravni građani. Najstariji poznati članovi obitelji bili su tijesno povezani s hrvatskim velikaškim rodом Šubića, posebice s njezinim najznačajnijim predstavnikom, banom Pavlom I. Čini se da su se nakon smrti bana Pavla priklonili mletačkoj politici te su im Mlečani podijelili i svoje građanstvo. Moguće je da su njihove veze s Mlečanima, nakon

⁹² DAZd, SZB, VBF, b. 1, fasc. 2/1, fol. 271'.

⁹³ *Registar Petra de Serçane. Registrum Petri de Serçana*, prir. Mladen Ančić, Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskog kaptola. Registra Medievalia Capitulorum Iadre et Spalati, sv. 3, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest, sv. 15, Zagreb 2009., dok. 57, str. 125.

⁹⁴ Fontes 18, dok. 29, str. 177.

⁹⁵ Tomislav Raukar, *Zadar u 15. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Zagreb 1977., str. 215.

⁹⁶ Fontes 18, dok., 54, str. 103-104.

Pavlove smrti, proizašle kao rezultat osobnog nezadovoljstva i tretmana Pavlovog sina Mladena II. prema njima, pa su stoga i odlučili napustiti Skradin i preseliti se u zadarsku komunu, o čemu jasno nemamo izravnih pisanih dokaza. Iz sačuvanih izvora razvidno je da su se Ljubavci brzo snašli u tada najvećem i najvažnijem dalmatinskom gradu ostvarujući zavidne gospodarske karijere da su bili dobro prihvaćeni od strane zadarskog patricijata. To se posebice vidi iz činjenice da su im zadarske vlasti dodjeljivali važne upravne i administrativne funkcije poput sudaca egzaminatora, sudaca zadarske kurije, prokuratora komune. Ipak, sve te funkcije značile da su članovi ove obitelji bili na visokoj intelektualnoj razini, što se vidi i iz njihovih osobnih veza s pojedinim zadarskim intelektualcima poput Pavla de Paulo kojeg i biraju za svog pravnog zastupnika u pojedinim sporovima. Nasuprot tome, važno je naglasiti kako niti jedan član ove obitelji u zadarskoj komuni nije obavljao političke funkcije, nego su svoju karijeru gradili isključivo kroz stručnu djelatnost. Razlog tome možda leži u činjenici da su ih Zadrani zbog njihove naklonosti mletačkoj politici držali nepouzdanima, pa im stoga u komuni nisu dodjeljivali nikakve političke funkcije, iako se zapravo oni nikad nisu javno inkriminirali. U tom smislu, zanimljivo je spomenuti da su u Zadru nakon uspostave mletačke vladavine 1409. pojedinci poput Jurjevog sina Jakova postavljeni na političke funkcije od strane mletačke vlasti i to na onu kneževog savjetnika (*consiliarius comitis*) koja je istovjetna ranijoj funkciji rektora.

Budući da se radilo o obitelji koja nije pripadala autohtonom zadarskom plemstvu, članovi ove obitelji bili su jače gospodarski angažirani. Oni su tijekom svog trajanja nastojali proširiti zemljišni posjed koji je ujedno bio ekonomska podloga zadarskog patricijata. To se širenje nije ograničilo samo na prostor zadarske komune i njezinog distrikta, nego i komuna koje su joj gravitirale (Nin, Pag, Šibenik), kao i na područje hrvatskog zaleđa. Kupnjom većih zemljišnih posjeda u hrvatskom zaleđu posebice u Lučkoj županiji u osamdesetim i devedesetim godinama 14. st. Ljubavci su nastojali jače učvrstiti svoje veze s Hrvatskom, tj. s područjem svog porijekla. Također, njihovo gospodarsko djelovanje obuhvaćalo je različit spektar ekonomskih grana. Budući da je proizvodnja i trgovina solju u 14. st. bila glavni izvori akumulacije kapitala, Ljubavci su veliku pažnju posvećivali upravo toj ekonomskoj grani. Tako se spominju kao vlasnici solana koje su se nalazile na otočnom dijelu zadarskog distrikta, tj. na otocima Ugljanu i Lavsi, no ipak čini se kako se većina solana nalazila na otoku Pagu u paškoj uvali. Pojedinci su također ostvarivali prihode kao zakupnici kraljevske komore soli i tridesetine, zatim ulaganjima u trgovačka društva, obrtničku proizvodnju. Važnu ulogu u trgovini i vezama jadranskog područja i kopnenog zaleđa svakako su imali pomorstvo i brodogradnja. Tako su Ljubavci u izvorima zabilježeni kao vlasnici nekoliko vrsta brodova poput barkozija i barki koje su uglavnom ulazile u kategoriju brodova srednje i male nosivosti.

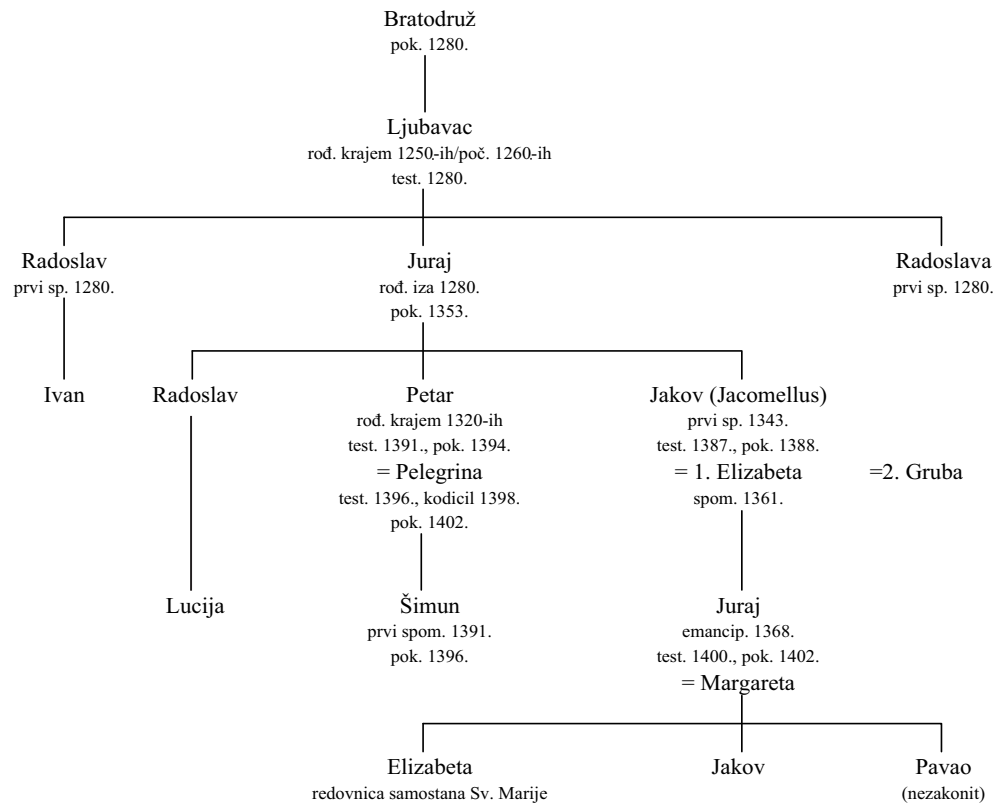
Kad je riječ o ženidbenoj politici, izvori ne otkrivaju mnogo, pa ona ostaje prilično nejasna. Naime, iz sačuvanih izvora nije poznato iz kojih su zadarskih obitelji potjecale njihove supruge. Ipak putem sačuvanih oporuka i drugih privatno-pravnih isprava daje se zaključiti da su one bile pripadnice uglednih zadarskih patricijskih

obitelji, o čemu svjedoče i njihove obiteljske veze. Tako je primjerice Petrova supruga Pelegrina bila u rodbinskim vezama s gotovo najuglednijom plemićkom obitelji u srednjovjekovnom Zadru, obitelji de Georgiis, čiji su članovi u zadarskoj komuni u 14. st. obnašali istaknute političke funkcije i bili zaslužni za uspostavu i očuvanje anžuvinske vladavine.

Kada govorimo o vjerskom segmentu života članova ove obitelji, iz sačuvanih oporuka razvidna je njihova privrženost franjevcima. Ona je nesumnjivo odjek vremena kada su još bili vezani uz velikog poklonika kulta sv. Franje – kneza Pavla Šubića. Favoriziranje ovog prosjačkog reda vidljivo je i u zadarskoj komuni oporučnim darovanjem novčanih legata u razne svrhe poput obnove samostana, ukrašavanje crkve, itd. Osim novčanih zanimljiva su i darovanja zemljišnih posjeda koji su služili za osiguravanje egzistencije redovnika. Ovdje je važno napomenuti da se darivanja franjevcima ne ograničavaju samo na one u Zadru, nego se protežu i na franjevce bosanske provincije čiji je samostan sv. Dujma na otoku Pašmanu utemeljila ugledna zadarska plemkinja Pelegrina de Grisogonis, imenjakinja te možda i srodnica Pelegrine, supruge Petra Ljubavca.

Budući da su tijekom prošlosti dalmatinskih gradova važnu ulogu u svekolikim sastavnicama njihova javnog života imale plemićke obitelji, želja mi je ovim kratkim prilogom upozoriti na potrebu sustavnijeg znanstvenog istraživanja danas malo poznatih, ali u srednjovjekovnoj povijesti šireg dalmatinskog prostora istaknutih zadarskih obitelji. One doduše nisu imali toliku političku ulogu kakvu su imale neke druge obitelji, poput Matafara i Grisogona, no itekako su aktivno sudjelovale u životu i radu srednjovjekovne zadarske komune.

Prilog. Rodoslovlje obitelji Grbavac u 14. stoljeću

Branka Grbavac

The Noble Family of Ljubavac of Zadar in the Fourteenth Century

Summary

Based on the published and hitherto unpublished sources kept in the Državni arhiv u Zadru (the State Archive of Zadar), a reconstruction of the genealogy and history of the Ljubavac family of Zadar in the fourteenth century is presented in this article. The family originally belonged to the Croatian lesser nobility. During the fourteenth century, a branch of the family moved from Skradin to Zadar, and its members achieved enviable economic success there and became fully fledged citizens of the commune of Zadar. The first known member of the Zaratín branch of the family was George, who had three sons: Peter, James and Radoslav. Peter was very active in the economic life of the commune. He was occupied in naval trade, shipbuilding, trading in silk, and investments in trading societies, and particularly in the traffic of salt from his salt-pans on the isles of Ugljan and Pag. Besides Peter, other members of the family based their economic prosperity on clever economic management and the purchase of valuable landed estates. A particularly interesting economic strategy in buying landed estates is evident in the case of another George, son of James, who bought a number of estates in the county of Luka from Croatian noblemen of the Mogorović, Jamomet and Virević kindreds during the 1380s and 1390s, through which acts he aimed at strengthening his links to the area of his ancestry. The presence of the members of the Ljubavac family in the commune of Zadar is visible also through their intellectual agency, expressed through their holding of different civic offices: judges examiners, judges of the city courts or procurators of the Zaratín commune. However, the political position of the family within the city was different, most probably because of the stigma of their former connection to the Venetians, and they were rather inactive in the political life of Zadar: in other words, the members of the family did not hold any higher political positions. Their testaments, as analysed in the article, certainly provide sources for the history of the family. They clearly show the religious characteristics marking the family, among which certainly the most important is their preference for and inclination towards the Franciscan Order.

Keywords: the Middle Ages, Zadar, Dalmatia, the Ljubavac family, political history, economic history